

בג"צ 7081/93

בבית המשפט העליון
בשבתו כבית משפט גבוה לצדק

1. [redacted], רעות
באמצעות הוריו [redacted]

2. "בזכות" מיסודה של האגודה לזכויות האזרח בישראל
רח' קרן היסוד 29 ב' ירושלים

3. ארגון הגג של ארגוני נכים ונכים בלתי מאוגדים,
רחוב אבן גבירול 30 תל-אביב

כולם ע"י ב"כ עו"ד אריאלה אופיר ו/או עו"ד נטע זיו-גולדמן ו/או
עו"ד דעואל פלאי, שמענם להמצאת כתבי בית דין: "בזכות" מיסודה של
האגודה לזכויות האזרח בישראל, רחוב קרן היסוד 29 ב' ירושלים
טל' 02-243894/5, 02-247646, פקס 02-248910

העותרים

- ד ג נ -

1. מועצה מקומית "מכבים - רעות"
ד.נ. מודיעים 71908
טל. 08-261170

2. הועדה המקומית לתכנון ולבניה "מכבים רעות"
ד.נ. מודיעים 71908 טל. 08-264151/2

3. עמותת "נאות מודיעין"
דרך פתח-תקוה 74, תל-אביב

4. שר החינוך והתרבות
משרד החינוך והתרבות
רח' שבטי ישראל 34, ירושלים

המשיבים

5. שר הפנים
משרד הפנים
קריית בן גוריון, בנין 2
ירושלים

משיב פורמלי

עתירה למתן צו על תנאי

מוגשת בזאת לבית המשפט הנכבד עתירה למתן צו על תנאי המופנה אל המשיבים והמורה להם לבוא וליתן טעם:

- א. מדוע לא תתקין המשיבה 1 דרכי גישה וסידורים מיוחדים בתוך הישוב "רעות" (להלן - "הישוב") אשר יאפשרו לעותר, שהוא ילד המוגבל בניידותו, לקבל את כל השירותים הציבוריים הניתנים לכל בני גילו בישוב;
- ב. מדוע לא תתקין המשיבה 1 דרכי גישה וסידורים מיוחדים במבנים ציבוריים שבישוב, כאמור בהוראות חלק ח' לתקנות התכנון והבניה (בקשה להיתר, תנאים ואגרות) התש"ל-1970 שעניינו: "סידורים מיוחדים לנכים בבניינים ציבוריים";
- ג. מדוע לא יצהיר בית המשפט כי היתרי הבניה שנתנה המשיבה 2 לבניינים הציבוריים הבאים שבישוב "רעות", ניתנו שלא כדין: בית ספר "רעים", חטיבת הביניים (בית ספר "מור"), אולם הפיס הקהילתי, המרכז המסחרי, מחלקת הרווחה, מקלטים, בית הכנסת ומשרדי המועצה השונים;
- ד. מדוע לא תבטיח המשיבה 2 שכל הבניה והתשתית הציבוריות שבתחום שיפוטה ייעשו תוך מתן דרכי גישה וסידורים מיוחדים לאנשים נכים;
- ה. מדוע לא תמלא המשיבה 3 את התחייבויותיה שנתנה לעותר, להתקין דרכי גישה וסידורים מיוחדים לאנשים נכים בישוב "רעות";
- ו. מדוע לא יפעל המשיב 4 להעניק לעותר את כל שירותי החינוך הניתנים לילדי בית הספר בו הוא לומד, כמתחייב מחוק לימוד חובה, התש"ט - 1949.

ואלו נימוקי העתירה:

מבוא:

הוא ילד בן 11. מהיום בו נולד עשה כל שעושים ילדים בגילו, וכך גם היום: הוא משחק כדורגל, שוחה ורוקד. עניינה של עתירה זו במאבקו הממושך של   ביחד עם משפחתו, לקיים אורח חיים נורמלי בכל המובנים כשאר בני גילו בכלל, וכחבריו שבישוב "רעות" בו הוא מתגורר, בכרט.

■ נולד עם מחלת ניוון שרירים, שהביאה למוגבלותו בניידות. מאז היה ילד רך ראה לו למטרה, יחד עם משפחתו, להביא לכך שמסלול חייו המשפחתי והחברתי לא ייפגע, ושהוא יהיה ילד ככל הילדים. ואמנם, בכל האמור בתכני חיים התלויים בו ובמשפחתו כך הוא הדבר: ■ נרשם לחוגים שונים לרבות חוגי ספורט, מטייל עם משפחתו, ומשתדל להגיע לפעילויות חברתיות, ולקחת בהן חלק.

אולם, זה למעלה משלוש שנים ■ ומשפחתו נתקלים במכשולים רבים בדרכם להגשמתה של שאיפה אלמנטרית זו: זה למעלה משלוש שנים שהמשיבים 1-4 מסרבים למלא חובתם בכל האמור בהתקנת דרכי גישה וסידורים מיוחדים אחרים במבנים ציבוריים שבישוב "רעות", סידורים אשר רק באמצעותם אפשרית לשחרר ניידות עצמאית בסביבת חייו, והשתתפות בפעילויות חברה ותרבות.

סירובם עד היום של המשיבים 1-4 לנהוג לפי עקרון השוויון מחד גיסא, או למצער לקיים חובתם המינימלית על פי החוק מאידך גיסא, משבש את חייו של ■ ואת חיי משפחתו כולה, והופכו, בהזדמנויות רבות, בעל כורחו, ליוצא דופן ולחריג חברתי בשל מוגבלותו הפיזית.

עניינה של עתירה זו בזכותו של אדם עם מוגבלות לחיות חיים נורמליים ככל אדם, ולחיות חיים של כבוד.

העובדות:

א. כללי:

1. ■ העותר, הוא בן בכור לשתי אחיותיו הצעירות ממנו, אשר בהיותו בן שנה נתגלתה אצלו מחלת S.M.A. (סוג של ניוון שרירים). העותר מתנייד על כסא גלגלים. שגרת חייו כילד מצריכה נגישות למוקדי פעילות אחדים בישוב "רעות" בו הוא מתגורר: בראש ובראשונה לבית הספר, כמו כן לאולם האירועים של הישוב ("אולם הפיסקה הילתי"), הספרייה הציבורית של הישוב, המרכז המסחרי, מגרשי הספורט ועוד.

2. העותר ומשפחתו עברו להתגורר בישוב "רעות" שליד בן-שמן בחודש אוגוסט 1991. הישוב "רעות" הינו כבן שנתיים. מדובר בישוב קהילתי הבא להבטיח איכות חיים לתושביו.

הישוב נבנה על-ידי עמותת "נאות מודיעין", היא משיבה 3, שהוקמה על ידי צה"ל ומאגדת בתוכה אנשי צבא קבע ומשרד הבטחון. מטרת העמותה היא הקמת

פרוייקט מגורים לאוכלוסיה הנ"ל, הוא פרוייקט "רעות". עד כה אוכלסו במסגרת הפרוייקט - בשני שלבים - כ-1500 משפחות. העמותה עדיין פעילה בשטח הישוב, בהשלמת איכלוסו ובפיתוחו.

3. העותר לומד מאז 1991 בבית הספר הממלכתי "רעים" שבישוב "רעות", ולא מכבר עלה לכיתה ו'.

4. החל משלבי התכנון של הישוב, ועוד טרם הגיעו להתגורר בו, פנו העותר ומשפחתו אל המשיבים השונים, ואף נפגשו עם נציגייהם, בבקשה כי ידאגו להתקין דרכי גישה וסידורים מיוחדים אחרים בבית הספר ובשאר בנייני ציבור שבישוב. העותר ומשפחתו דאגו תמיד להתריע מראש על הצורך בדרכי גישה ובסידורים מיוחדים במבנים ציבוריים שהיה ידוע דבר בנייתם הצפוי. כד, למשל, התריעו על הצורך בסידורים מיוחדים בבית הספר בו התעתד העותר ללמוד.

כל זאת עשו על מנת שתתאפשר לעותר נגישות למוקדי הפעילות ברחבי הישוב מבלי להיות תלוי באחרים, דהיינו שיתאפשר לו אורח חיים עצמאי, ומעורבות חברתית מכסימלית בחיי הישוב בכלל, ובקרבת חבריו בפרט.

5. על אף הפניות הרבות למשיבים השונים שנעשו תמיד בפרקי זמן מוקדמים דיים למילוי הנדרש בזמן, לא זכו העותר ומשפחתו לטיפול ענייני: פעמים רבות הובטחו להם הבטחות שלא קוימו, ופעמים אחרות אף התעלמו לחלוטין מפניותיהם, הכל כפי שיפורט להלן.

6. אל הקשיים הגדולים עמם נאלץ העותר להתמודד בשל מצבו הפיסי, נוספים, לפיכך, קשיים ומכשלות שהם פרי מחדליהם של המשיבים. קשיים אלו הינם פיסיים ונפשיים כאחד, ועיקרם, הן בהכשלתו של העותר בדרכו לחיים של שוויון, ככל בני גילו, והן בפגיעה בכבודו. למעשה, מדובר בפגיעה בשגרת חייה של משפחה שלמה.

7. ויודגש: לאחרונה רכשה משפחת העותר עבורו כסא גלגלים, המונע על-ידי מנגנון חשמלי, זאת בניגוד לכסא גלגלים המופעל ידנית, עליו התנייד העותר עד כה. ייחודו של הכסא הממונע הוא בכך שבאמצעותו מתאפשרת לאדם המוגבל בניידותו עצמאות מירבית, שתנאי לה הוא קיומה של תשתית הולמת. בשל העדרה של תשתית הולמת בישוב, ובשל משקלו של כסא הגלגלים הממונע שלא מאפשר נשיאתו, עיכבו עד היום הוריו של העותר רכישת כסא בעל מנגנון חשמלי לבנם. רק לאחרונה החליטו שאין עוד לחכות.

זאת ועוד: בעבר נאלץ העותר לבקש מאחרים שיישאוהו למקומות נעדרי נגישות. כיום, בהיותו יושב על כסא שמשקלו כבד ביותר, וכן בעקבות גדילתו, אף האפשרות (הבלתי ראויה) הזו לא עומדת לו. כלומר, למקומות נעדרי נגישות העותר אינו יכול להגיע. (למעט למרכז ולבית ספרו, אליהם הכשירו הוריו בעצמם את דרכו).

8. עותר 2 הוא ארגון הפועל לקידום זכויותיהם של אנשים עם מוגבלויות ולהגנה עליהן.

9. עותר 3 הוא ארגון גג ל-21 ארגוני נכים מאוגדים ואלפי נכים שאינם מאוגדים, המייצג את ציבור הנכים בישראל בפני הרשויות בנושאים כגון חקיקה, תעסוקה, תחבורה ציבורית ועוד.

ב. לימודים:

העותר לומד, כאמור, בכתה ו' בבית הספר "רעים" שבישוב.

1. מבנה בית הספר:

(א) מבנה זה מתוכנן להפוך בשנה הבאה לבית ספר תיכון של הישוב. בצמוד לו נבנתה חטיבת הביניים, בה ילמד העותר בעוד שנה. מבנה חטיבת הביניים הוא "אח תאום" למבנה התיכון המיועד.

במסמך למשתכנים בישוב "רעות", שיצא עוד ב-4.12.90 מטעם משיבה 3 ובשיתוף עם משיבה 1, נקבע:

"תשומת ליבה של המינהלת הופנתה לבעייתם של ילדים נכי-רגליים וכפי שהובטח תהא התייחסות לצורך זה בבניית בתי-הספר".

צילום המסמך מצורף לעתירה ומסומן ע/2.

הן מבנה בית ספר התיכון המיועד, והן מבנה חטיבת הביניים, בנויים ארבעה מפלסים ואינם כוללים דרכי גישה וסידורים מיוחדים לאנשים נכים, הכל כמפורט בסעיפים א', ב' בחו"ד של האדריכל חיימוביץ, המצורפת לעתירה זו ומסומנת ע/1. (להלן - דו"ח חיימוביץ).

לימודים בעבר:

עד היום למד העותר משך שנתיים במבנה בית הספר "רעים". במהלך לימודיו, כאשר יצאו חבריו מ"כתת האם" שלהם אל חדרי לימוד אחרים, המצויים במפלסים אחרים, נאלץ העותר לבקש מאחרים כי יישאוהו, ולהוות בכך מטרד של ממש לסביבתו, על ההשפלה והסיכון הפיסי הכרוכים בכך. כך בכל האמור בכתת המחשבים, ובמעבדת הטבע המצויות במפלס העליון. כך גם בכל האמור בכתת המלאכה והספריה השוכנות במפלס התחתון (מרתף).

לימודים השנה:

לקראת שנת הלימודים הנוכחית (תשנ"ד) הודיעו הורי העותר כי אינם מוכנים עוד כי בנם יורם על ידי אחרים. בעקבות זאת פנתה מנהלת בית הספר "רעים", חני אליהו, אל מהנדס משיבה 1, דוד מלאייב, ודרשה הסדרת נגישותו של העותר במבנה בית הספר.

צילום מכתבה מיום 25/6/93 מצורף לעתירה ומסומן ע/3.

מר מלאייב הנ"ל המליץ, בתשובתו, לשבץ את כתת העותר באולם הספורט, ולגבי שעורי טבע ומלאכה הוא כותב: "לצערי, אין לנו פתרונות בשלב זה".

צילום מכתבו מיום 26/7/93 מצורף לעתירה ומסומן ע/4.

לאור תשובתו זו, יזמו הוריו של העותר פגישה עם מנהלת בית הספר הנ"ל ומנהלת מחלקת החינוך של משיבה 1, אורה גלבוע. בתום פגישה זו סוכם כי שעורי מלאכה יילמדו ב"כתת האם", ושעורי טבע ישתדלו ללמד בה. יחד עם זאת, שעורי טבע אחדים יילמדו בכל זאת במעבדה שבמבנה בית הספר "רעים", אליה אין לעותר נגישות. לשעורי מחשב לא הוצג פתרון.

מכאן הפגיעה הכפולה בעותר: מחד גיסא, בחלק משעורי הטבע, ובכל שעורי המחשב המתוכננים להילמד בהמשך שנת-הלימודים, לא יוכל להשתתף, ובכך נשלל ממנו חלק משמעותי ממערכת הלימודים אותה לומדים כל יתר בני כתתו, לרבות פעילות מזדמנת במבנה בית הספר של ועדות כיתה בהן חבר העותר.

מאידיד גיסא, "התחשבות" המורים בעותר ובאי נגישותו לבית ספר "רעים", מביאה לויתור על פעילויות מסויימות, ולילדי הכיתה ברור כי הם מפסידים פעילויות בעטיו של העותר.

לימודים בעתיד:

בעתיד ילמד העותר בחטיבת הביניים (בשנה הבאה) ובתיכון. בפגישה שהקדים וקיים אבי העותר (דצמבר 1992) עם מנהלת חטיבת הביניים, חנה כרוסט, במהלכה אף ערכו סיור במבנה החטיבה, נמצא כי מתכונת הלימודים בחטיבת הביניים מתאפיינת במעברים מכתה לכתה בהתאם לשיעור הנלמד. לרוב הכיתות אין לעותר נגישות, ולפיכך לא יוכל להשתתף ברבים מהשעורים והפעילויות של כתו.

בעקבות זאת פנה אבי העותר (23.3.93) אל ראש המשיבה 1, אברהם זהבי, בבקשה לקיים פגישה כדי לדון בהתאמת חטיבת הביניים לתלמידים נכים.

צילום מכתבו מצורף לעתירה ומסומן ע/5.

פנייה זו לא נענתה.

מכאן, שגם במסגרת לימודיו בעתיד לא יוכל העותר להיות חלק אינטגרלי מבני כתו, ושווה להם.

(ב) סייעת:

ביוני 1992, עם תחילת איכלוסו של היישוב ובהתאם להנחיות משיבה 3 (ע/2 הנ"ל) פנו הורי העותר אל מנהלת מחלקת החינוך של משיבה 1, והציגו בפניה את הצורך בסיוע לעותר בתחום הנגישות לשירותים בבית הספר.

פנייה ברוח זו נשלחה גם מטעם מנהלת מחלקת הרווחה באלי"ן (האגודה לעזרת ילדים נכים) שם מקבל העותר טיפול רפואי.

צילום המכתב מצורף לעתירה ומסומן כנספח ע/6.

על אף פניות אלו לא טופל הנושא והעותר החל את שנת הלימודים תשנ"ב ללא פתרון.

במשך כארבעה חודשים למד העותר בבית הספר כשהוא שב ונקלע למצבים בלתי אפשריים ומשפילים. לפיכך, פנו הורי העותר אל מנהלת מחלקת הרווחה של המשיבה 1 וביקשו התערבותה. רק לאחר שהנ"ל ביקרה בבית-הספר בו לומד העותר, אשרה העמדת סייעת מטעם מחלקתה ומתקציב הרווחה.

צילום האישור מצורף לעתירה ומסומו ע/7.

לשם כך נמסר סכום כסף להורי העותר והם נקבעו כמעסיקיה הישירים של הסייעת, על כל המשתמע מכך.

לקראת שנת הלימודים תשנ"ג שב ועלה הצורך בסייעת לעותר. שוב הוצרכו הוריו לפנות לגורמים השונים להסדרת הענין. בעקבות התכנסותה של ועדת השמה אושרה לעותר סייעת מטעם מחלקת החינוך של משיבה 1.

ויודגש: הסייעת שאושרה לעותר, עוזרת, בהסכמתם המלאה של העותר והוריו, לתלמידים נוספים בבית הספר, להם בעיות מוטוריות שונות. אלא שבמצב זה התעוררה בעיית זמינותה של הסייעת לצרכיו של העותר, ופעמים רבות היא לא אותרה כשנדרשה לכך.

הורי העותר פנו למחלקת החינוך של משיבה 1 והמליצו לרכוש לסייעת מכשיר איתור פשוט לפתרון הבעיה, אולם חודשים אחדים לא הוסדר הענין בטענה שהנושא בטיפולו של ראש משיבה 1, אברהם זהבי. לפיכך, פנו הורי העותר אל המפקחת על בית הספר מטעם משרד החינוך. רק בעקבות פנייתם זו נתקבלה הצעתם, ונרכש עבור הסייעת מכשיר איתור אשר מאפשר לה להמשיך לסייע לילדים נוספים בבית הספר.

אלו הם פני הדברים נכון להיום.

מכל האמור לעיל עולה כי בנוסף לקשיים של העותר הנובעים ממבנה בית הספר ככזה, נגרמו לו מצבים קשים ומשפילים, בעקבות אופן הטיפול בצורך שלו, שאינו שנוי במחלוקת, בסייעת.

(ג) טיולים ופעילות-חוץ אחרת:

במסגרת תכנית הלימודים של כיתת העותר מתקיימת פעילות מחוץ לישוב, כגון: טיולים, נסיעה למופעי תרבות ועוד. ההגעה לפעילויות אלה נעשית באמצעות אוטובוסים.

עד היום השתתף העותר בפעילויות אלה על ידי כך שהוריו נשאו אותו לאוטובוס וממנו. כיום, בהיותו מתנייד על כסא גלגלים ממונע חשמלית, ובשל גדילתו, אין הדבר אפשרי עוד.

2. חדר השירותים:

עובדות:

עם כניסתו של העותר ללמוד בבית הספר, הופנה להשתמש בחדר שירותים המצוי במפלס התחתון של קומת הקרקע. מדובר בתא קטן וצר. במקום אין כלל אסלה אלא מתקן לשטיפת כלי ניקוי. כך, במשך שנתיים נאלץ העותר להשתמש בחדר שאינו ראוי לשמש לשירותי אדם בכלל, ואינו הולם את צרכיו המיוחדים של אדם נכה בפרט, הכל כמפורט בסעיף א(3) לדו"ח חיימוביץ.

לאחרונה, לאחר שפניות רבות של הורי העותר למשיבים השונים, להסדרת נושא נגישותו של בנם בכלל הישוב, לא נענו, פנו למבקרת המדינה. בסיור בישוב שקיימה נציגת המבקרת, ואליה נלוו אבי העותר ומזכיר משיבה 1, טוביה רוזנצוויג, נפתחו לראשונה, לעיני המבקרים, הדריש המיועדים לשמש שירותים לאנשים נכים. דבר קיומם של שירותים אלה לא היה ידוע לעותר ולמשפחתו במשך שנתיים. יתירה מכך: שירותים אלה משמשים בפועל כמחסן ואף סובלים מליקויים רבים, הכל כמפורט בסעיף א(2) לדו"ח חיימוביץ.

כך או אחרת, לעותר אין נגישות לחדרי השירותים בבית הספר. כתות הלימוד נמצאות במפלס אחר. על מנת להגיע לחדר השירותים על העותר לצאת את שטח בית הספר, ולעשות דרך ארוכה, באורך של למעלה מ-100 מ', הכל כמפורט בסעיף א(3) לדו"ח חיימוביץ. בדרכו של העותר לשירותים בבית הספר עליו לפתוח דלת ושער ברזל שהם בדרך כלל סגורים. העותר אינו יכול לפתוח בעצמו את שער הברזל ואת הדלת. לשם כך נאלץ לבקש עזרה מחבריו או להזעיק את הסייעת של הכתה. כאמור, הסייעת לא תמיד היתה זמינה, ולפיכך, במקרים רבים, העותר לא יכול היה להשתמש בשירותים לפי צרכיו, על התוצאות המשפילות שנלוו לכך.

ויודגש: הסייעת אינה אמורה להיות "תחליף" לדרכי גישה וסידורים הולמים בבית הספר עבור תלמידים נכים. ייעודה של הסייעת אחד: לתת מענה לצרכי העותר בשירותים ובמצבים בלתי צפויים אחרים. (כגון: תקלה בכסא הגלגלים).

זאת ועוד: יציאה לחדר השירותים במהלך שיעור, אשר לגבי כל תלמיד בבית הספר נמשכת זמן קצר ביותר, כרוכה אצל העותר בהפסקה של כ-15-20 דקות ממהלך השיעור, שמשמעה אבדן זמן לימודים יקר. פגיעה זו חריפה במיוחד בימי החורף כאשר על העותר לעשות דרכו אל השירותים בגשם וברוח.

יצוין, כי בעיית הנגישות לשירותים רלבנטית לא רק לפעילות הלימודים במבנה בית הספר: במבנה זה מתקיימת גם פעילות חוגים, והעותר, אשר משתתף בחוג למפוחית, נותר ללא פתרון בתחום חיוני זה. בעיה זהה של נגישות לשירותים קיימת במבנה חטיבת הביניים.

פניות והבטחות:

עוד בספטמבר 1991, חודש לאחר כניסתם לישוב, יזמו הורי העותר ישיבה עם המשיבה 3 והאדריכל מאיר בוכמן, אשר תכנן רבים ממבני הציבור בישוב, לדיון בנושא "התאמת תשתית הישוב לנכים".

בין העניינים שנדונו בישיבה זו היה נגישותו של העותר מכתו לשירותים, וסוכם שייבחן פתרון לבעיה.

פרוטוקול הישיבה מצורף לעתירה ומסומן ע/8.

בהמשך לישיבה האמורה נפגשו הורי העותר עם מהנדס משיבה 1, דוד מלאיב, ועם מזכיר משיבה 1, טוביה רוזנצוויג. בפגישות אלה הובטה על ידי השניים כי יותקן במבנה בית הספר מתקן הידראולי, אשר יקשר בין הכתה לשירותים. במכתבו מיום 12/8/92 כותב דני גרוסמן, נציג משיבה 3, למשפחת העותר: "בכל מקרה יהיה פתרון החל מ-1/9/92".

צילום מכתבו מצורף לעתירה ומסומן ע/9.

עד ליום כתיבת עתירה זו לא הותקן מתקן הידראולי כאמור ולא הוכדר כל פתרון אחר.

עובדות:

במרכז מבנה בית הספר מצויה חצר משחקים הכוללת בתוכה גם את מגרשי הספורט של בית הספר. חצר זו משותפת למבנה בית הספר "רעים" המיועד, כאמור, להפוך לתיכון, ולמבנה חטיבת הביניים. בחצר זו מתקיימים שיעורי ההתעמלות. כמו כן, ילדי בית ספר יורדים בהפסקות לשחק בחצר. לעותר אין כל נגישות ישירה מבית הספר לחצר, הכל כמפורט בסעיף א(6) בדו"ח חיימוביץ.

זאת ועוד: בארועים שונים מוקמת בחצר בית הספר במה מוגבהת עשויה עץ. במה זו משמשת את תלמידי בית הספר להופעותיהם, וכן לקבלת תעודות גמר. לעותר, המעוניין להשתתף בהופעות כאמור, ואשר השתתף אשתקד בחוג דרמה של הישוב, אין נגישות לבמה זו.

פניות והבטחות:

עם תחילת לימודיו של העותר בבית הספר, פנתה משפחתו אל משיבה 3 בבקשה להתקין רמפה שתאפשר לעותר לרדת לחצר המשחקים, ולהימצא במחיצת חבריו בפעילות הלימודית והחברתית המתקיימות בה. (ע/8 הנ"ל).

לאחר כשנה נענתה בקשתם ונבנתה רמפה, אולם עם השלמת בנייתה ניתנה, מטעם משיבה 1, הוראה להרסה. הרמפה נהרסה והעותר שב ונותק מכל פעילות המתרחשת בחצר המשחקים.

מזכיר המשיבה 1, טוביה רוזנצווייג, והמהנדס דוד מלאייב, הבטיחו לעותר ולמשפחתו כי תיבנה רמפה זמנית, אולם זו לא נבנתה במשך כל שנת הלימודים (תשנ"ג).

מכתבה של מנהלת מחלקת הרווחה, דליה קציר, אל המהנדס הנ"ל למימוש הבטחתו, מצורף לעתירה ומסומן ע/10.

רק לאחרונה (13/7/93), לאחר שנה נוספת של פניות חוזרות ונשנות, נבנתה רמפה חדשה, אולם זו נבנתה בקצה מבנה חטיבת הביניים. משמעות הדבר הינה שבפעילויות אחר-הצהריים המתקיימות בחצר המשחקים של בית הספר, העותר לא יכול להשתתף כלל, באשר בניין חטיבת הביניים נעול בשעות אלה. חבריו, לעומתו, משתמשים במדרגות שבמקום.

וכד, גם בעתיד, כאשר ילמד העותר בתיכון ויבקש להשתתף בפעילות המתרחשת בחצר, יהיה עליו לעבור לשם כך מסלול ארוך דרך כל מבנה חטיבת הביניים, דבר המאריך את הגישה ביותר מ-100 מ' (ר' סעיף א(6)א. לדו"ת חיימוביץ).

4. מתקני שתייה:

בבתי הספר שבישוב מצויים מתקני שתייה העומדים לרשות ציבור התלמידים. אלה אינם מותאמים לצרכיו של העותר בכל האמור בגובהם ובצורתם. בכך נמנע מהעותר להנות משירות בסיסי הקיים בבית הספר ועומד לשימוש כל התלמידים בו.

5. לסיכום:

מבני בתי הספר בישוב "רעות", לרבות מתכונת הלימודים של העותר, מנעו מהעותר עד היום, ועלולים למנוע ממנו גם בעתיד, וביתר חומרה, הנאה מכל שירותי החינוך - הישירים והנלווים, העומדים לרשות בני גילו בפרט, והתלמידים בישוב בכלל.

וזוה המקום לציין: מנהלת בית הספר, צוות המורים ואנשי המנהלה בבית הספר, משתפים פעולה עם העותר ומשפחתו ומגלים נכונות רבה להקל ולסייע, אולם אין בכך כדי להתגבר על המכשולים הנובעים ממבנה בית הספר כאמור. מכשולים אלה עומדים גם בדרכם של אנשי הצוות עצמם לסייע לעותר.

ג. תרבות ובילוי:

1. אולם הפיס הקהילתי:

עובדות:

לאחרונה הושלמה הקמתו של אולם ארועים מרכזי בישוב "רעות", הוא "אולם הפיס הקהילתי", ובחודש יולי 1993 הוא נפתח לציבור. מדובר באולם כדורסל סגור, שמסביבו יציעים לקהל, והוא נועד לשמש הן למשחקי כדורסל והן לארועי בידור ותרבות, עבור תושבי "רעות" והסביבה.

לעותר אין נגישות לאולם: הרמפות שנבנו לכניסה לאולם הן בזווית תלולה במידה בלתי סבירה, שאינה מאפשרת לעותר שימוש בהן, הכל כמפורט בסעיף ג. מפלס עליון (1) לדו"ח תיימוביץ.

אשר למקום שנקבע לישיבת אנשים בעלי כסאות גלגלים, בסוף האולם, מקום זה אינו ממלא ייעודו כראוי, הן בהיותו איזור מבודד משאר הקהל, והן בשל כך שאינו מאפשר ראות טובה. (ר' סעיף ג. מפלס עליון (3) לדו"ח תיימוביץ).

זאת ועוד: במפלס העליון של האולם, בו נקבעו מקומות הישיבה כאמור, אין שירותים לאנשים נכים. שרותי נכים (הסובלים מליקויים כמפורט בסעיף ג. מפלס תחתון (3)) נבנו במפלס התחתון של האולם. במצב זה, אדם נכה המבקש להשתמש בשירותים צריך לצאת מהאולם ולהקיף את הבנין כולו. בזמן הופעה או משחק כרוך הדבר באבדו זמן רב, וכן בהיחשפות לפגעי מזג אוויר. (ר' סעיף ג. מפלס עליון (2) לדו"ח תיימוביץ).

נגישותם של כל יתר הצופים לשירותים של האולם, ישירה ומיידית.

פניות והבטחות:

אולם הפיס הקהילתי הוקם לאחר אכלוס הישוב ולאחר סדרה של מפגשים ומכתבים בהם העלו העותר ומשפחתו בפני המשיבים השונים את נושא הנגישות לאנשים נכים.

(ר', למשל, מכתביהם מתאריכים 19.7.92, 11.11.92, המצורפים לעתירה ומסומנים ע/11, ע/12, ע/12א').

עוד במהלך בניית האולם, הקדימו העותר ומשפחתו ופנו לראש משיבה 1 בתביעה להתקין בו דרכי גישה ומושבים מתאימים לעותר, כך שיוכל לשבת יחד עם חבריו או משפחתו בזמן צפייה באירועים.

ע. מזכיר המועצה, דינה קרמונה, השיבה לעותר והוריו כי "במרכז הפיס הקהילתי תוכננה ומבוצעת דרך גישה נוחה לנכים".

צילום מכתבה מצורף לעתירה ומסומן ע/13.

כאמור, בפועל, לא קיימת לעותר נגישות לאולם, והוא אינו יכול להנות, כמו כלל הציבור בישוב, מהאירועים המתקיימים בו.

2. ספריה ציבורית:

עובדות:

בנובמבר 1992 נפתחה במקלט בית הספר "רעים" ספריה ציבורית המשמשת כספריה של הישוב כולו.

ר' דף מידע "מהמועצה אליד" שפורסם בנושא, המצורף לעתירה ומסומן ע/14.

מקלט בית הספר מצוי במפלס התחתון (מרתף), ולפיכך לעותר אין כל נגישות לספריה, הכל כמפורט בסעיף ד' לדו"ח חיימוביץ.

במצב דברים זה נשללת מהעותר הזכות הבסיסית להחליף ספרים כשאר בני גילו, לקריאה בכלל ולהכנת עבודות במסגרת לימודיו בפרט, וכן לשהות בספריה לעיון ולשימוש בקטלוג, ולשוטט בין המדפים, חוויה העומדת לרשותו של כל בן תרבות מגיל צעיר ביותר.

על הפגיעה החברתית והתרבותית הנגרמת בכך לעותר, למותר להכביר מלים.

לא זו אף זו: לעותר אין אפשרות להגיע למקום אשר משמש גם כמקלט בית הספר, ובכך הוא נחשף בשעת חירום לסכנה של ממש, בעוד יתר התלמידים מוצאים הגנתם במקלט זה. כך אף בתירגולים של ירידה למקלט.

בהידרשו לבעיה זו על-ידי מבקרת המדינה השיב מזכיר משיבה 1, טוביה רוזנצוויג: "אין דרישה כזו בחוק".

ר' מכתבו של אבי העותר למבקרת המדינה המצורף לעתירה ומסומן ע/15, וכן תשובתה של מבקרת המדינה המצורפת לעתירה ומסומנת ע/16.

פניות והבטחות:

עוד ביולי 1992 פנתה קבוצת הורים בישוב, שלידיהם בעיות מוטוריות, במכתב למשיבות 1 ו-3. (ע/11 הנ"ל) במכתבם העלו בפני המשיבות את מצוקתם בנושא דרכי גישה, ובין היתר התייחסו לספריה הציבורית העתידה לקום בישוב.

לאחר פתיחת הספרייה הציבורית בנובמבר 1992 כאמור, שבו ופנו העותר ומשפחתו אל המשיבה 1 ותבעו הסדרת דרך גישה לספרייה, או לחילופין - העברתה למבנה אחר שיאפשר גישה לעותר. (ע/12 הנ"ל).

המשיבה 1 דחתה את בקשת העותר ומשפחתו. במכתבה אליהם (ע/13 הנ"ל) כותבת דינה קרמונה, ע. מזכיר המועצה, כד:

"המועצה החליטה על פתיחת הספרייה ברעות מתוך רצון לשרת את כלל האוכלוסייה. גם אם למספר אנשים יהיו קשיים להכנס למבנה, זאת מהסיבה הפשוטה שאין מבנים אחרים שיכולים לשמש את המועצה לאותה מטרה. ומתוך ראיות טובות הכלל גם אם במקרה זה ההחלטה גורמת קושי למספר תושבים אחרים". (ההדגשה שלי - א.א.)

בתכנית טלויזיה ("כלבודק" - ערוץ 2) שתיעדה את מאבקם של העותר ומשפחתו (1.4.93), התבטא מזכיר המשיבה 1, טוביה רוזנצוויג, לגבי נגישות העותר לספרייה, כהאי לי שנא:

"השיקול שוב שהוא יוכל לעשות את זה בכוחות עצמו הוא לא שיקול מספיק חשוב שבגללו נחזיק ישוב עם אלף משפחות בלי ספרייה... לפי סדרי עדיפויות שלנו במועצה כפי שהדבר נבחן ועבר מספר ועדות פה השיקול הזה לא מספיק חשוב". (ההדגשות שלי - א.א.)

באמירות הנ"ל של ראשי משיבה 1 יש משום ביטוי לתפישתם את העותר כחריג וכאחר, עד כדי כך שדאגתם לטובת הכלל אינה כוללת אותו.

3. מרכז ספורט:

עובדות:

בקיץ 1992 נפתח בישוב "רעות" מרכז ספורט הכולל מגרשי טניס וכדורסל, וכן פעילות חוגים מגוונת באחריות משיבה 1. עד פתיחתו הרשמית של המרכז נהגו העותר ומשפחתו להגיע אל מגרשי הספורט לפעילות ספורט.

אולם במסגרת עבודות הפיתוח שנעשו מסביב למרכז לקראת פתיחתו הרשמית, הותקנו מדרגות לירידה ממגרש החניה למגרשים, וכך נמנע כיום מהעותר להגיע למגרשי הספורט, ולשחק עם חבריו ומשפחתו במקום. (ר' סעיף י' לדו"ח חיימוביץ). עקב חוסר אפשרותו של העותר להשתמש במגרשי הספורט, לרבות החוגים הפועלים בהם, הפסיקה משפחתו כולה להגיע לפעילות במקום.

פניות והבטחות:

העותר ומשפחתו פנו אל ראש המשיבה 1 בתביעה להתקין דרכי גישה למגרשי הספורט (ע/12 הנ"ל), אולם לא זכו לכל מענה.

בהידרשו לבעיה זו על-ידי מבקרת המדינה השיב מזכיר משיבה 1, טוביה רוזנצוויג: "ישנה רמפה ליציע הצופים. אין דרישה בחוק עצמו. מכל מקום הוא אינו יכול לשחק עליו". (ע/16 הנ"ל).

כאמור, העותר משחק עם חבריו ועוסק בפעילות ספורט כל עוד קיימת תשתית מתאימה.

4. אולם ההתעמלות בבית הספר "מעוז המכבים":

בישוב "מכבים" הסמוך ל"רעות" קיים בית ספר יסודי, "מעוז המכבים", ובו אולם התעמלות. באולם זה עורכת משיבה 1 אירועים חברתיים, בין היתר עבור בני גילו של העותר, כגון: מסיבות והצגות.

לעותר אין נגישות עצמאית לאולם ולפעילות המתקיימת בו.

5. מקלטים דו-תכליתיים:

בישוב "רעות" מקלטים רבים אשר, בנוסף לתכליתם המקורית, דהיינו הגנה לשעת חירום, הם משמשים לפעילויות חברה ותרבות שונות, כגון: פעולות תנועת "הצופים", בית כנסת, וחוגים שונים. בכניסה לכל המקלטים הנ"ל בנויים מפתן גבוה ו/או מדרגות, המונעים מהעותר נגישות למקום. כמו כן, במקלטים אין שירותים לאנשים נכים, הכל כמפורט בסעיף י"ג לדו"ח חיימוביץ.

בכך נמנעת מהעותר השתתפות עצמאית בפעילות חברה ותרבות המתקיימת בישוב, ושה נוטלים חלק חבריו וחברותיו.

1. המרכז המסחרי "לב-רעות":

בלב הישוב "רעות" נמצא מרכז מסחרי. למרכז זה שני מפלסים: תחתון ועליון, והוא כולל שירותים ציבוריים רבים. המפלס התחתון כולל סניף בנק, כל בו, מסעדות וחנויות, סוכנות דואר ומרכז ללימודי מוסיקה ("ימהא"). במפלס העליון שוכנים, בין השאר, המרפאה הציבורית של קופת-חולים-כללית, סניף המוסד לביטוח לאומי ומשרדי הרשות המקומית: מחלקת החינוך, והועדה המקומית לתכנון ולבניה.

הקשר המידי בין שני המפלסים הוא באמצעות מדרגות. אדם המוגבל בניידותו נאלץ לעשות דרך ארוכה ביותר סביב המרכז - מאות מטרים - על מנת לעבור ממפלס אחד למשנהו. יתירה מכך: הנגישות למפלס התחתון היא באמצעות רמפות שונות אשר כולו לוקות בליקויי בטיחות, הכל כמפורט בסעיף ה' (2) לדו"ח חיימוביץ.

זאת ועוד: הן במפלס התחתון של המרכז המסחרי והן במפלס העליון לא קיימים שירותים לאנשים נכים כנדרש: תא השירותים הציבוריים שבמפלס התחתון לוקה בחסר (ר' סעיף ה. מפלס תחתון (3) לדו"ח חיימוביץ). אשר למפלס העליון - אין בו שירותים ציבוריים לאנשים נכים, למעט תא אחד הממוקם בתוך קופת חולים הכללית. תא זה לוקה בליקויים רבים, כמפורט בסעיף ו' לדו"ח חיימוביץ.

במצב דברים זה מוגבלת יכולתו של העותר להנות מהמתקנים הציבוריים שבמרכז המסחרי, באופן שווה להנאה ולתועלת שמפיקים מהם שאר תושבי "רעות".

2. משרדי המועצה:

מחלקת הרווחה "רעות" ומשרדי המועצה המקומית "מכבים-רעות", שוכנים במבנים אליהם אין לעותר כל גישה, הכל מפורט בסעיפים ח' ו-י"ב לדו"ח חיימוביץ.

כמו כן, בכניסה למשרדי מחלקת החינוך והועדה המקומית לתכנון ובניה אשר מצויים, כאמור, במפלס העליון של המרכז המסחרי, ישנם מכשולים, לרבות מדרגה בגובה של כ-14 ס"מ, המונעים נגישותו של העותר למקום. (ר' סעיף ז' לדו"ח חיימוביץ).

בכל המשרדים הנ"ל אין שירותים לאנשים נכים. (ר' שם)

3. מדרכות:

עובדות:

בישוב מקומות רבים בהם לא הונמכה המדרכה כנדרש: במרבית המדרכות בוצעה הנמכה לקויה ובחלקן לא בוצעה כלל, הכל כמפורט בסעיף ט"ו לדו"ח חיימוביץ.

במצב דברים זה לא יכול העותר לנוע באופן עצמאי בישוב.

יצויין, כי על מנת שיוכל להגיע באופן עצמאי וישיר לבית ספרו, נאלץ אבי העותר להכשיר באופן פרטי מדרכות אחדות בדרד, באשר אף לאורד ציר חיוני זה לא הונמכו המדרכות כנדרש.

ר' מכתבו של אבי העותר מיום 7.11.93 המצורף לעתירה ומסומן ע/17).

פניות והבטחות:

העותר ומשפחתו שבו והתריעו פעמים רבות על כך שיש להנמיד את המדרכות בישוב, וזאת לפני ריצוף מדרכות בישוב ובמהלכו:

(א) מיד עם התקנת מדרכות ראשונות בישוב (12.8.91), וכשראו הורי העותר שאין מבצעים בהן הנמכה פנו, באמצעות עו"ד, למשיבה 3, בבקשה להסדרת העניין.

ר' מכתבה של עו"ד וינברגר אל ראש משיבה 3 המצורף לעתירה ומסומן ע/18.

(ב) בפגישתם עם נציגי משיבה 3 (16.9.91) העלו הורי העותר את הנושא בשנית. (ע/8 הנ"ל).

(ג) במקביל פנה אבי העותר למשיבה 1, והתריע על הליקוי בנושא זה.

בתגובה לפנייות הנ"ל נתקבלו אצל העותר ומשפחתו הבטחות מאת המשיבים השונים:

(א) בתכנית "כל-בודק" הנ"ל (1.4.93) אמר מזכיר משיבה 1, טוביה רוזנצווייג, בענין המדרכות בישוב:

"אני מסכים, למשל, אם אתה שואל אותי על העובדה הזו, שהמדרכות, לא עשו הנמכת מדרכות, אני מסכים. זה חד-משמעית נראה לי שזה היה מחדל... בנושא הזה בהחלט מי שעורר אותנו לשים לב לדבר שהנה לא עושים כפי שנדרש וכפי שסוכם זה היה מר בוצר ובזה הוא קיבל מאיתנו שיתוף פעולה".

(ב) במכתב אל אבי העותר מאת משיבה 3 (ע/9 הנ"ל, מיום 12.8.92) הודע לו כי בישיבה שנתקיימה בין משיבה 1 למשיבה 3 סוכם כי האחרונה "תבצע שיפועים במדרכות על פי הנדרש בהתבסס על הצעתד".

(ג) בתאריך 8.9.92 כתב מהנדס משיבה 2, מיכאל בונה, למשפחת העותר:

"המשטחים המשופעים במעברי התציה ברעות א' בוצעו, בחלקם הגדול, והעבודה נמשכת כד שתוד ימים ספורים כל העבודה תושלם".

צילום מכתבו מצורף לעתירה ומסומן ע/19.

כאמור, העבודה לא הושלמה, ואף בתקופה האחרונה הותקנו מעברי תציה ללא הנמכת מדרכות.

4. טלפונים ציבוריים ומתקני שתיה:

כל הטלפונים הציבוריים ומתקני השתיה ב"רעות" אינם בגובה המאפשר לעותר שימוש בהם, וכך נמנע מהעותר שימוש בשירותים חיוניים העומדים לשימושו של כלל הציבור בישוב. (ר' סעיפים י"ז, י"ח לדו"ח תיימוביץ).

5. בית כנסת:

בישוב "רעות", שני בתי כנסת השוכנים במקלטים שבישוב - אשכנזי וספרדי. אל בית הכנסת הסמוך לבית העותר אין נגישות, הכל כמפורט בסעיף י"ג (2) לדו"ח חיימוביץ. משפחת העותר, אף שאינה משפחה דתית, מבקשת להשתתף בתפילות החגים, אולם במצב האמור נמנעת מכך.

יתירה מזאת: בישוב מתוכנן להיבנות בית כנסת חדש, ו"שלד" כבר הוקם. מבדיקת תכנית המבנה של בית הכנסת, על ידי האדריכל חיימוביץ, עולה כי לעותר לא תהיה נגישות לעזרת הגברים בבית הכנסת. כמו כן, לא יוכל לעלות לתורה, הכל כמפורט בסעיף י"א לדו"ח חיימוביץ.

ה. עמדת המשיבים:

זה שנים אחדות מנהלים העותר ומשפחתו מאבק מתיש להסדרת נגישותו של העותר בישוב "רעות". מאחר וכל פניותיהם אל המשיבים השונים לא זכו לטיפול ענייני החליטו לפנות אל מבקרת המדינה, אל עו"ד פסנזון אשר כיהן בעת ההיא כיו"ר הועדה לדרכי גישה של ארגון הגג של ארגוני הנכים, ואל הח"מ. כמו כן יזמו הגשת שאילתה לשר החינוך.

בעקבות פניות אלו נדרשו המשיבים השונים להגיב על טענות העותר ומשפחתו כי הם מפירים את הוראות החוק בנושא. מתגובותיהם עולה התמונה הבאה:

משיבה 1:

בתגובתו של מזכיר משיבה 1, טוביה רוזנצוויג, למבקרת המדינה, הוא טוען כי כל המבנים הציבוריים בישוב "רעות" עומדים בדרישות החוק. (ע/16 הנ"ל).

משיבה 3:

ביום 25.11.92 שלח עו"ד פסנזון מכתב אל יו"ר משיבה 1 ואל משיבה 3 והעמידם על חובתם החוקית והמוסרית להתקין דרכי גישה בישוב "רעות".

צילום המכתב וכן צילום התזכורת שנשלחה בעקבותיו מצורפים לעתירה ומסומנים ע/20, ע/20 א' בהתאמה.

במכתבו לעו"ד פסנזון (3.1.93) כותב קצין הנדסה של משיבה 3, דני גרוסמן, כי: "העמותה מודעת להוראות חוק הרשויות המקומיות סידורים לנכים, תשמ"ח - 1988. עבודות הפיתוח בישוב בוצעו ע"י העמותה וזו דאגה לקיים את הוראות החוק".

צילום המכתב מצורף לעתירה ומסומן ע/21.

כמו כן, כותב דני גרוסמן הנ"ל: "הנני לשוב ולהבהיר כי כל תחומי הטיפול בשטח בית הספר הינם באחריות המועצה".

צילום המכתב מצורף לעתירה ומסומן ע/21 א'.

משיבה 2:

ביום 3.3.93 פנתה ב"כ העותרים אל ראש משיבה 1, אברהם זהבי, המכהן אף כיו"ר משיבה 2, וביקשה פעולתו לקיום הוראותיו של החוק בנושא. העתק המכתב נשלח, ביו השאר, למהנדס משיבה 2, מיכאל בונה.

צילום המכתב מצורף לעתירה ומסומן ע/22.

למכתב הנ"ל לא נתקבל כל מענה.

בתאריך 1.4.93 שבה ב"כ העותרים ופנתה אל אברהם זהבי הנ"ל וביקשה תגובתו.

צילום המכתב מצורף לעתירה ומסומן ע/22 א'.

אף למכתב זה לא נתקבל כל מענה.

ביום 21.7.93 פנתה ב"כ העותרים אל עו"ד מצגר, היועצת המשפטית של משיבה 2, וביקשה לעיין בהיתרי הבנייה שניתנו למבנים ציבוריים בישוב "רעות", וזאת לצורך הכנתה של העתירה שבנדון.

צילום המכתב מצורף לעתירה ומסומן ע/23.

ביום 3.8.93 נתקבל אצל ב"כ העותרים מכתבה של עו"ד מצגר הנ"ל,
ממנו עולה כדלקמן:

(א) עד ליום פנייתה של הח"מ לא הובאה פנייתה של משפחת בוצר
לידיעת עו"ד מצגר. (ר' סעיף 1 למכתב).

(ב) לגופו של ענין כותבת עו"ד מצגר כי מולאו מצוות החוק והתקנות.

צילום המכתב מצורף לעתירה ומסומן ע/24.

משיב 4:

בעקבות פניית אבי העותר אל ח"כ דדי צוקר, הגיש הלה (8.6.93)
שאלתה לשר החינוך, הוא משיב 4, ובה נשאל האחרון לגבי מדיניות
משרדו בנושא דרכי גישה לאנשים נכים בבתי הספר בישראל.

צילום השאלתה מצורף לעתירה ומסומן ע/25.

בין השאר נשאל לגבי הישוב "רעות" כדלקמן:

"האם יבנה משרדך דרכי גישה נוחות לתלמידים נכים
(כולל בתי שימוש) בבתי הספר ברעות? אם כן -
מתי?"

בתשובתו לשאלתה (28.7.93) עונה סגן שר החינוך:

"המועצה המקומית דווחה למשרד על כוונתה להשלים
בבתי הספר בישוב את המתקנים הדרושים בהתאם
לדרישות החוק. המשרד יעקוב אחר ביצוע העבודות
וקצב ביצוען".

צילום התשובה מצורף לעתירה ומסומן ע/26.

מאז ועד היום לא חל כל שינוי בנושא.

(לענין זה ר' גם מכתבו של יועץ משיב 4 אל ד"ר בן דרור, סמנכ"ל
בכיר לפיתוח, המצורף לעתירה ומסומן ע/27).

יצויין כי בסמוד לכד (27.7.93), נתקבל אצל ב"כ העותרים מכתבה של עו"ד מצגר, היועצת המשפטית של משיבה 2, ובו היא מבטאת עמדה אחרת מהנ"ל בנושא בית הספר, באמרה: "מצוות המחוקק מולאה במלואה". (ע/24 הנ"ל).

לסיכום:

הישוב "רעות" על השירותים ציבוריים שהוא מעמיד לרשות ציבור התושבים בו בכלל, וציבור הילדים בפרט, לא נגיש לעותר שהוא חלק מאותו ציבור.

סירובם של המשיבים לפעול להתקנת דרכי גישה וסידורים מיוחדים לאנשים נכים, הופכת את העותר לשונה מכלל הציבור, ובעקבותיו משפחתו כולה.

במחדליהם האמורים פוגעים המשיבים בזכותו של העותר לחיות כמו כל ילד אחר.

פנייתו של העותר אל כבוד בית המשפט מצורפת לעתירה ומסומנת ע/28.

הטיעון המשפטי:

1. פגיעה בזכות לשוויון:

"הצורך להבטיח שוויון הוא טבעי לאדם. הוא מבוסס על שיקולים של צדק והגינות. המבקש הכרה בזכותו, צריך להכיר בזכותו של הזולת לבקש הכרה דומה. הצורך לקיים שוויון הוא חיוני לחברה ולהסכמה החברתית שעליה היא בנויה. השוויון שומר על השלטון מפני השרירות. אכן, אין לד גורם הרסני יותר לחברה מאשר תחושת בניה ובנותיה, כי נוהגים בהם איפה ואיפה. תחושת חוסר השוויון היא מהקשה שבתחושות. היא פוגעת בכוחות המאחדים את החברה. היא פוגעת בזהותו העצמית של האדם". (בג"צ 953/87, 1/88 פורז נ. ראש עיריית תל-אביב-יפו ואח' פ"ד מ"ב (2) 332, 309).

בסירובם של המשיבים לפעול להתקנת דרכי גישה וסידורים מיוחדים בבניינים הציבוריים ב"שוב "רעות", הם פוגעים, בראש ובראשונה, בזכותו של העותר להיות חלק מהכלל, על כל המשתמע מכך. משמעות מחדליהם של המשיבים הינה הפרדת העותר ממסגרת החיים הרגילים, על היבטיהם החברתיים והתרבותיים, והצבתו כחריג, כל זאת בניגוד לשאיפתו של העותר לחיות כילד רגיל, ולהתמודד בכבוד עם מגבלותיו הפיסיות.

כאן המקום להדגיש: בכל האמור בזכות לגישה של האדם המוגבל בבניידותו, מדובר בזכות לגישה עצמאית! לא יעלה על הדעת כי מצב בו תלוי האדם בנשיאתו על ידי הזולת ממקום למקום, ייחשב לקיומה של דרך גישה עבורו.

2. פגיעה בכבוד:

הסיטואציות אליהן נקלע העותר כמתואר לעיל, בגין מחדליהם של המשיבים, גורמות להדגשת חריגותו, ומאלצות אותו להיות תלוי בחסדיהם של אחרים בלא כל הצדקה ובניגוד לרצונו. בכך אין פגיעה בשוויון בלבד. הבאתו של ילד רך להילחם על זכויות בסיסיות כמו הזכות לשימוש בשירותים, להחלפת ספרים וללימודים מלאים עם בני כתו, הינה פגיעה של ממש ברגשותיו ובכבודו כבן אנוש.

העמדתו מול חבריו לכתה כמי שבגינו משתנה תכנית הלימודים היא פוגענית מאין כמותה.

התנהגותם זו של המשיבים עומדת בניגוד להוראות חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו, התשנ"ב - 1992.

התנהגותם זו של המשיבים עומדת אף בניגוד ל"אמנת האו"ם בדבר זכויות הילד - 1990", שישראל חתומה עליה, ובה הוגדרו זכויות היסוד של הילד וחובת המדינות לקיימן.

לענייננו, קובע סעיף 23 לאמנה:

"1. המדינות החברות מכירות בזכותו של ילד שכושרו הנפשי או הגופני לקוי להנות מחיים מלאים והוגנים בתנאים המבטיחים כבוד, מקדמים עצמאות ומקילים על יכולת השתתפותו ויכולתו הפעילה בחיי הקהילה".

ודוק: בחוק התכנון והבניה, ובתקנות שבצידו, נקבעו הדרישות החלות על המשיבים בכל האמור בהתקנת דרכי גישה וסידורים מיוחדים למבנים ציבוריים. דרישות אלה הן מינימליסטיות ואין בהם מענה אמיתי לצרכים של אנשים נכים בתחום זה.

זכותו של העותר לחיים של שוויון וכבוד קודמת לדרישות החוק ותקנותיו, ואינה תלויה בהם.

על הפרת המשיבים אף את החוק ותקנותיו יפורט להלן בפרק נפרד.

3. פגיעה בזכות לחינוך:

א. סעיף 6 לחוק לימוד חובה, התש"ט-1949 (להלן - חוק לימוד חובה) קובע את הזכות לחינוך (חינם) של מי שחל עליו לימוד חובה לפי החוק.

סעיף 7(א) לחוק קובע את אחריותה של המדינה למתן חינוך-חובה חינם, וסעיף 7(ב) קובע כי "קיום מוסדות חינוך רשמיים למתן חינוך-חובה חינם לפי חוק זה לילדים ולנערים הגרים בתחום שיפוטה של רשות חינוך מקומית מסויימת, יהא מוטל על המדינה ועל אותה רשות-חינוך מקומית במשותף".

מכאן, כי לפי חוק לימוד חובה, לעותר זכות לחינוך (חינם), ובצידה חובתו המשותפת של המדינה והרשות המקומית למתן חינוך כאמור.

ב. משמעותה המעשית של הזכות לחינוך, מבחינתו של העותר, היא הזכות ללמוד על פי אותה תכנית לימודים הקבועה לבני שכבתו, במלואה, דהיינו להשתתף בכל השיעורים הנכללים במערכת השעות של הכתה בה הוא לומד.

הפתרון שנמצא בהגבלת כתתו של העותר בנושאים שונים, בשל מוגבלותו בניידות, היא פסולה מעיקרה.

זאת ועוד: הזכות לחינוך היא הזכות להיות חלק אינטגרלי בכל הפעילות המתקיימת בין כתליו של בית הספר, לרבות פעילות חברתית ותרבותית, ולהנות מכל השירותים הניתנים במסגרתו לציבור התלמידים הלומד בו.

בהתנהגותם האמורה פוגעים המשיבים בזכות לחינוך של העותר, שהיא זכות מוחלטת, אשר אינה תלויה במבנה כזה או אחר של בית-ספר. מדובר בפגיעה קשה בזכותו של העותר בתחום שהוא בבחינת צורך ראשוני בהתפתחותו האישית והחברתית של כל אדם.

ג. כאן המקום לציין כי בתשובה לשאלתה האמורה (ע/26 הנ"ל) לגבי מדיניות משרד החינוך בנושא דרכי גישה לאנשים נכים בבתי הספר בישראל, נכתב:

"משרד החינוך והתרבות מאשר בניית מבנה בית ספר על יסוד תכניות הגשה אדריכליות מאושרות ולא על סמך תכניות עבודה מפורטות, שהינן באחריות המועצה... המשרד מאשר את התכנית רק במידה ואכן קיים סימון כללי של דרכי גישה לנכים". (ההדגשה שלי - א.א.)

לא זו בלבד שההסתפקות האמורה של משיב 4 ב"סימון כללי" אינה מגשימה במלואה את זכותם לחינוך של תלמידים נכים, אלא שהאדריכל חיימוביץ אשר עיין בתכנית ההגשה של בית הספר, מצא כי לא הכילה, על פניה, סידורים מיוחדים לאנשים נכים כנדרש. (ר' סעיף י"ט לדו"ח חיימוביץ).

לסיכום, על העותר לקבל את כל שירותי החינוך שמקבלים בני כתתו, בין אם הדבר ייעשה בריכוז כל הלימודים במפלס אחד, ובין אם יימצא פתרון טכני אחר אשר יאפשר לו נגישות לחדרי הלימוד השונים. (ר' ההצעות המפורטות בסעיף א' (4) לדו"ח חיימוביץ).

בחוק התכנון והבנייה ובתקנות שבצידו נקבעה חובת התקנתם של דרכי גישה וסידורים מיוחדים לאנשים נכים בבניינים ציבוריים.

בניגוד לטענות המשיבים 1-4 (כמפורט בעמ' 21-23 לעתירה) הבניינים הציבוריים בישוב "רעות" לא עומדים בדרישות החוק ותקנותיו.

ויודגש: החובה שמטילים החוק ותקנותיו היא תובה מוחלטת, ואין לסטות ממנה בטענה של העדפת טובת הכלל על פני טובתם של אנשים נכים.

הועדה המקומית לתכנון ובניה "מכבים-רעות" (משיבה 2):

א. בפרק ה' 1 לחוק התכנון והבניה, התשכ"ה-1965 [סידורים מיוחדים לנכים בבניינים ציבוריים"] (להלן - החוק) נקבע:

"הועדה המקומית לא תיתן היתר לבנין ציבורי אלא אם נכללו בו הוראות בדבר סידורים מיוחדים לנכים כפי שנקבע בתקנות לפי חוק זה"; (סעיף 158 ו.).

ב. בסעיף 27(א) לחוק נקבע כי: "מתפקידה של הועדה המקומית ושל כל רשות מקומית במרחב תכנון הכולל תחום של יותר מרשות מקומית אחת להבטיח את קיומן של הוראות חוק זה וכל תקנה על פיו".

ג. "בנין ציבורי" - מהו?

בסעיף 158 ב' לפרק ה' 1 לחוק נקבע כי "בניין ציבורי" הוא "בנין הנמנה עם סוג בניינים המשמשים למטרה ציבורית כפי שיקבע שר הפנים בתקנות באישור ועדת הפנים ואיכות הסביבה של הכנסת".

ואמנם, תקנות כאמור הותקנו על ידי שר הפנים, הוא משיב 4: תקנות התכנון והבניה (בקשה להיתר, תנאים ואגרות), התש"ל - 1970 (להלן - התקנות).

חלק ח' לתקנות מעמיד שתי קטיגוריות של בניינים ציבוריים ("בנין ציבורי א'" ו"בנין ציבורי ב'"), על פי המטרה לה הם משמשים (תקנה 8.01), ומפרט את הסידורים המיוחדים לאנשים נכים שיש להתקין בבניינים משני הסוגים. לסווג זה השלכות מעשיות בכל האמור בהיקף הסידורים המיוחדים שיש להתקין בכל בנין ובנין, כדלהלן:

תקנה 8.02 - מתן היתר לבניין ציבורי:

"(א) לא יינתן היתר להקמת בניין ציבורי א' אלא אם בכל הבניין או בחלקו המשמש למטרות של בניין ציבור א', הכל לפי הענין, ימולאו התנאים המפורטים בחלק זה.

(ב) לא יינתן היתר להקמת בניין ציבור ב' אלא אם ימולאו לגבי קומה אחת לפחות ולדרכי הגישה לאותה קומה התנאים המפורטים בחלק זה".

לפי תקנה זו, הדרישות שבתקנות לסידורי גישה מיוחדים לבניינים ציבוריים חלות לגבי "בניין ציבורי א'" כולו, ואילו "בניין ציבורי ב'" - רק לגבי קומה אחת, ולגבי דרכי הגישה אליה.

יצוין כאן, בהערת אגב, כי האבחנה הנ"ל בין סוגי הבניינים הציבוריים על השלכותיה, אינה עומדת במבחן הזמן, וקשה למצוא לה הצדקה עניינית נוכח אופייה של הבנייה הציבורית בימינו והצרכים החברתיים השונים שהיא משקפת בכד.

המשיבה 2 נתנה היתרי בניה לבניינים ציבוריים בישוב "רעות". על היתרים אלה חתום היו"ר אברהם זהבי, הוא גם ראש משיבה 1, וזאת בניגוד להוראות התקנות, כדלקמן:

בית הספר היסודי - ר' סעיף א' לדו"ח חימוביץ.

חטיבת הביניים - ר' סעיף ב' לדו"ח.

אולם הפיס הקהילתי - ר' סעיף ג' לדו"ח.

המרכז המסחרי "לב רעות" על כל מתקניו הציבוריים - ר' סעיף ה'-ז' לדו"ח.

מחלקת רווחה - ר' סעיף ח' לדו"ח.

בית כנסת חדש - ר' סעיף י"א לדו"ח.

משרדי המועצה המקומית "מכבים-רעות" (בישוב "מכבים") - ר' סעיף י"ב לדו"ח.

במצב דברים זה, כל ההיתרים שניתנו על-ידי המשיבה 2 לבניינים הציבוריים האמורים, הינם בטלים.

זאת ועוד: בהשלימה עם מצב הדברים המתואר לעיל בכל האמור בדרכי גישה וסידורים מיוחדים לאנשים נכים במבנים הציבוריים שבישוב "רעות", מפירה משיבה 2 את חובתה שעל פי החוק והתקנות "להבטיח את קיומו של הוראות חוק זה וכל תקנה על פיו". (ראה סעיף 27(א) לחוק).

המועצה המקומית "מכבים-רעות" (משיבה 1):

חוק הרשויות המקומיות (סידורים לנכים), התשמ"ח - 1988, קובע כדלקמן: (סעיף 1)

"ליד כל צומת שבו רשאים הולכי רגל לחצות את הכביש ובכל מעבר חציה מסומן יהיו המדרכה, אי התנועה ואבני השפה מונמכים באופן המאפשר ירידה ועליה נוחות בעגלת נכים לכביש וממנו בשיפוע שלא יעלה על 10%".

כאמור לעיל, ברבים מהצמתים ומעברי החציה שבישוב "רעות", לא הונמכו המדרכות, אי התנועה ואבני השפה כנדרש בסעיף 1 הנ"ל, בין אם לא הונמכו כלל ובין אם הונמכו בשיפוע העולה על המותר. (ר' סעיף י"ד לדו"ח חיימוביץ).

עוד קובע החוק הנ"ל (סעיף 2(א)) כי: "לא יוקם ולא יוצב על מדרכה מתקן כלשהו, אלא אם כן הושאר מרווח למעבר נוח לעגלת נכים".

בשני מקומות הנמצאים בציר הליכתו של העותר לבית הספר המרווח למעבר קטן מ-90 ס"מ, מצב שלא מאפשר לו מעבר נוח. (ר' סעיף ט"ו (2) לדו"ח חיימוביץ).

במחדליה האמורים מפירה המשיבה 1 את הוראות חוק הרשויות המקומיות (סידורים לנכים), התשמ"ח - 1988.

לסיום נרק זה יש לחזור ולהדגיש כי בחוק ובתקנות האמורות שנתקבלו לפני למעלה מ-20 שנה נקבעו דרישות מינימום בלבד בתחום דרכי נגישותם של אנשים נכים לבניינים ציבוריים.

אין במילויין של דרישות אלו כדי לפתור את המשיבים השונים מהחובה המהותית המוטלת עליהם בכל האמור בהגשמת זכותו של העותר לחיים של שוויון ושל כבוד.

ואמנם, בדיקת ההסדרים הקיימים בנושא זה במדינות אחרות, נמצא כי החובה להתקין דרכי גישה וסידורים מיוחדים לאנשים נכים במתקני ציבור היא בבחינת נורמה ומוסכמה חברתית שאין מערערין אחריה.

לדוגמא: לפני כשנה וחצי נכנס לתוקפו החוק האמריקאי: The American with Disabilities Act (ADA) 1990, המעמיד, בפרק השלישי בו, דרישות מרחיקות לכת בהרבה מאלו שבתקנות נשוא עתירה זו, וזאת מתוך הכרה בזכות לשוויון של אנשים עם מוגבלויות. (ר' גם החוק הירדני בנושא: חוק רווחתם של אנשים עם מוגבלויות (מס' 12) 1993, סעיף 89.)

5. לסיכום:

זה למעלה משלוש שנים עסוקה משפחת [REDACTED] בפניות, פגישות, התכתבויות, עריכת סיורים, הכל בנסיון להניע את המשיבים השונים למלא חובתם, הערכית והחוקית כאחד. זה למעלה משלוש שנים גורמים למשפחה שלמה לחזר על פתחי הרשויות השונות ולבקש "טובות", על ההשלכות הנפשיות והחברתיות הנובעות מכך.

להלן פירוט השלבים העיקריים במאבקם הממושך והמתיש של העותר ומשפחתו לאורך כל התקופה:

א. מרץ 1990 - ספטמבר 1991:

התראות בפני משיבה 3 ומשיבה 1, כניסה למגורים ב"רעות" וזיהוי הליקויים העיקריים - במבנה בית הספר ובמעברי החצייה.

ב. ספטמבר 1991 - ספטמבר 1992:

קיום פגישות עם משיבה 3 ומשיבה 1 בדבר הצורך בתיקון הליקויים שזוהו; התראות לגבי מבנים עתידיים ביישוב (מגרשי ספורט, ספרייה, בית כנסת, מועדונים לנוער).

- מתן הבטחות להתקנת רמפה לחצר בית הספר ומעלית לשירותים.

ג. ספטמבר 1992 - נובמבר 1992:

ביצוע לקוי של הנמכת מעבר חצייה בישוב. נפתחו מתקני ציבור חדשים ללא דרכי גישה (ספריה, מקלטים שונים, מגרשי ספורט, משרדי מתלקת חינוך של משיבה 1, משרדי משיבה 2).

- ההבטחות שניתנו לא מולאו.

ד. נובמבר 1992 עד היום:

המשך פניות לראש המועצה, וכן למבקרת המדינה, לעיתונות המקומית ולארגונים שונים. במקביל נפתח אולם הפיס הקהילתי עם ליקוייו.

מדרכות חדשות ממשיכות עד היום להיבנות ביישוב ללא הנמכות כנדרש.

זה למעלה משלוש שנים טרודים העותר ומשפחתו באיתור פתרונות זמניים בחתירתם למימושה של זכות העותר לשוויון. פתרונות אלו כרוכים על פי רוב בהשקעת זמן, כסף ומאמץ פיסי ונפשי מעבר לסביר, ופוגעים בסדרי חייה של משפחה שלימה.

לו היו המשיבים השונים נענים להתראות המוקדמות של העותר ומשפחתו, כאמור לעיל, וממלאים חובותיהם בעיתו, היו חוסכים מהעותר וממשפחתו כולה סבל רב.

נראה, כי לו היו המשיבים השונים נענים להתראות המוקדמות היו גם חוסכים בהוצאות הכרוכות היום בעריכת שינויים בבניינים שהושלמה בינתיים בנייתם. (ר' סעיף י"ט לדו"ח חיימוביץ).

סוף דבר:

הסעד המבוקש בעתירה זו נחזה להיות טכני גרידא. ולא היא.

מדובר בעתירה לסעד שלהימצאו או להיעדרו השלכות ישירות על איכות חייו של העותר, במובנים הבסיסיים ביותר של הקיום האנושי.

וידגש:

לאור מצבו הרפואי של העותר הופך גורם הזמן בעניינו למרכזי: את הזמן שחלף על העותר בהתמודדות עם מכשולים וסבל לא ניתן להחזיר אחורנית.

את תמונת המשך נעוריו יקבעו תוצאותיה של עתירה זו.

אשר על כן, מתבקש בית המשפט הנכבד להוציא צו על תנאי כאמור ברישא, ולחייב את המשיבים בשכר-טרחת עו"ד והוצאות משפט.

אריאלה אופיר, עו"ד
ב"כ העותרים